

NECROPOLA DACICĂ DE LA IAZ

Cercetarea unui sanctuar (*fanum*) închinat lui Apollo* în punctul Iaz „Sat Bătrîn Mare” (situat la circa 1,5 km est de municipiul roman Tibiscum) a dus la descoperirea unui tumul, cu manta din piatră de riu, aplatizat. Tumul se afla chiar în fața intrării (*cella*) în sanctuar fiind surprins în secțiunea B_2 (orientată E—V) între metri 16—20 și casetele Y și Y' (situate la nord și respectiv sud de secțiunea B_2), mantaua din piatră de riu fiind surprinsă la adâncimea de —0,20 m. Amintim că în pămîntul evacuat de deasupra tumulului s-au găsit fragmente ceramice romane și un fragment ceramic aparținând culturii Coțofeni (pl. X/4); totodată în incinta sanctuarului au fost găsite fragmente ceramice preistorice atipice — probabil de factură daco-getică. Datorită faptului că tumul a fost nivelat nu putem determina exact înălțimea și diametrul lui. Sub mantaua de piatră s-a demarcat destul de clar o groapă¹ (pl. I/1, 2, pl. II) cu dimensiunile de $1,10 \times 0,60$ m în care au apărut fragmentele ceramice între adâncimile de —0,40 — —0,50 m. Menționăm că în groapă sau în vasele ceramice *nu s-au găsit oase umane incinerate* ci numai un os de ovicaprin ars, iar lutul din groapă era pigmentat cu cărbune. De asemenea *nu s-a găsit alt material arheologic* în afară de fragmentele ceramice.

Înțial am considerat acest tumul un mormînt cenotaf de incinerare, dar analizînd mai atent întregul complex arheologic (boğăția și varietatea de vase ceramice, lipsa de inventar metalic — arme, unelte, podoabe, cit și aranjarea vaselor în groapă neîntîlnită la un mormînt cenotaf) suntem de părere că avem de a face cu o groapă rituală². Numeroasele fragmente de la vasele tip sac, borcan și de provizii au fost sparte ritual și aruncate în groapă cu osul ovicaprin și bucăți de cărbune, iar cele două castroane au fost puse deasupra celorlalte vase ceramice (ele fiind întregi) împreună cu cele trei calapoade.

DESCRIEREA MATERIALULUI

*Castron*³ (pl. VI/1, MC nr. inv. 13169) cu dimensiunile de: DG = 35 cm, DB = 11 cm, I = 12 cm. Are culoare neagră cu pete gălbui, pasta fiind fină, cu buza ușor aplecată spre interior.

*Castron*⁴ (pl. VI/2, MC nr. inv. 13276) avînd dimensiunile de: DG = 46 cm,

* Cf. D. Benea, P. Bona, P. Rogozea, *Orașul roman Tibiscum, jud. Caraș-Severin*. Raport prezentat la a XVIII-a Sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1983, Alba Iulia, 1984.

¹ Mulțumim pe această cale tov. dr. I. H. Crișan și colegilor dr. D. Benea și F. Medelet pentru îndrumările date la elaborarea acestei comunicări.

² Cf. Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile — monografie arheologică*, București, 1967, p. 22—23.

³ I.H. Crișan, în *Marisia*, VII, 1977, p. 67—84, pl. XXXVI/1, pl. XXXVII/6; idem, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 97, fig. 1/1; V. Zirra, în *Studii și Comunicări*, Satu Mare, IV, 1980, p. 39—84, pl. XLVI/5.

⁴ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, 1969, p. 116; A. D. Alexandrescu, în *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 19—126, fig. 23/23.

DB = 11 cm, I = 14 cm. Este lucrat la roata înceată, fiind de culoare neagră, pasta este fină, avind buza răsfrîntă spre exterior cu caneluri oblice și fund inelar.

Oală tip sac — fragment (pl. VI/1, MC nr. inv. 13290) având dimensiunile de: DG = 15 cm, DB = 11 cm, I = 20 cm. Are culoarea cenușie cu pasta fină, având buza dreaptă, sub ea fiind patru butoni alungiti ușor și cu o ghirlană alveolară.

Oală tip sac — (pl. IX/3, MC nr. inv. 13298) având dimensiunile de: DG = 13 cm, DB = 9 cm, I = 15 cm. Are culoarea brun-cărămizie, pasta este semifină, cu buza dreaptă, sub ea fiind patru butoni circulari și cu un briu de crestături.

Oală tip sac — fragment (pl. V/2, MC nr. inv. 13298) având DG = 20 cm. Are culoarea brun-cărămizie cu pasta semifină și cu buza dreaptă, sub ea având doi butoni cu briu alveolar.

Oală tip borcan — fragment (pl. V/5, MC nr. inv. 13165) având dimensiunile de: DG = 15 cm, I = 24 cm. Are culoarea cărămizie, pasta este semifină cu buza răsfrîntă și cu doi butoni circulari cu brâuri de crestături.

Oală tip borcan — fragment (pl. V/6, MC nr. inv. 13277) având dimensiunile de: DG = 17 cm, DB = 12 cm, I = 23 cm. De culoare brun-cărămizie, pasta este semifină, cu buza răsfrîntă având sub ea doi butoni circulari și un briu alveolar în ghirlană.

Oală tip borcan — fragment (pl. VI/5, MC nr. inv. 13170) având DG = 20 cm. De culoare brun-roșcată, pasta este semifină, cu buza ușor răsfrîntă cu patru butoni alungiti cu briu alveolar în ghirlană.

Oală tip borcan — fragment (pl. IX/2, MC nr. inv. 13296) având dimensiunile de: DG = 19 cm, DB = 14 cm, I = 21 cm. Are culoare brun-roșcată cu slip la exterior, pasta este semifină, cu buza răsfrîntă cu doi butoni alungiti, cu briu alveolar și în ghirlană.

Oală tip borcan — fragment (pl. IX/4, MC nr. inv. 13293) cu DG = 20 cm. Are culoarea brun-cenușie, pasta este semifină, cu buza răsfrîntă și cu doi butoni.

Cană — fragment (pl. IX/1, MC nr. inv. 13284) cu D = 11 cm și DB = 6 cm. Are culoarea brun-roșcată, pasta este fină.

*Vas de provizii*⁵ (chiup) — fragment (pl. VIII/3, MC nr. inv. 13293) cu DG = 37 cm. Are culoarea cenușiu-gălbui, pasta este fină cu buza răsfrîntă și sub ea cu un mic buton și ornamente în relief dispuse în două semicercuri având și un mic orificiu.

*Toartă cu nodozități*⁶ — fragment (pl. V/1, MC nr. inv. 13278). Este de culoare neagră-cenușie, pasta este semifină și cu trei nodozități sub care ea este torsionată.

Cupă-afumătoare — fragment (pl. V/4, MC nr. inv. 13292) cu DG = 21 cm. Are culoarea brun-cărămizie, pasta este semifină, cu patru orificii alungite sub buza dreaptă, lipsind piciorul acestei cupe.

*Calapoade*⁷ — (pl. VII/1—3), MC nr. inv. 13166, 13280, 13279), prima în forma

⁵ M. Gumiă, în *Banatica*, IV, 1977, p. 90, fig. 1.

⁶ I. H. Crișan, în *Ceramica...*, 1969, p. 143; idem, în *Dacia*, N.S., XXII, 1978, p. 144—145, fig. 3/2; A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, 1980, p. 19—126, fig. 27/7; V. Zirra, în *Dacia*, N.S., XXII, 1978, p. 134, fig. 6/35, fig. 7/9.

⁷ Impărtășim părerea lui M. Babeș că este vorba de calapoade pentru prelucrarea ceramicii (din păcate studiul respectiv nu ne-a fost accesibil). Analogii cu cele trei calapoade de la Laz sînt publicate de I. H. Crișan, *Ceramica...*, 1969, p. 105, fig. 36/1—3, fig. 113/15—17, pl. CIII/2—8; A. Buzilă, în *MemAnt*, II, 1970, p. 248, fig. 29/6; M. Turcu, *Cultura materială a geto-dacilor din Cîmpia Munteniei*, Cluj-Napoca, 1981, p. 76, pl. III/9; M. Macrea, I. Glodariu, *Așezarea dacică de la Arpasul de Sus*, București, 1976, p. 66, fig. 37/26, fig. 27, fig. 47/2—3; I. Glodariu, *Așezări dacice și daco-romane la Slîmnic*, București, 1981, p. 138, fig. 46/1.

literei T cu baza ușor curbată de culoare neagră-cenușie, din pastă semifină, având baza de 10 cm lungime iar din mijloc (care este rupt) se păstrează 2 cm. Celelalte două sunt cilindrice, la mijloc sunt ușor îngustate având dimensiunile de: L = 3 cm, D = 2,5 cm.

Pe baza analogiilor materialului ceramic, ritului și ritualului de înmormântare încadrăm acest *complex arheologic* în Lt B₂—C (sec. al III-lea — al II-lea î.e.n.)⁸.

Cercetările arheologice viitoare din punctul Iaz „Sat Bătrîn Mare“ vor confirma probabil existența aici a unei necropole daco-getice de incinerație. Amintim că pe teren se mai observă cîțiva tumuli aplatizați în partea de V și de N a sanctuarului.

Existența acestei necropole dacice de incinerație aparținând de așezarea dacică Tibiscum (neidentificată deocamdată pe teren) peste care s-a suprapus construcția sanctuarului închinat lui Apollo, care este datat la sfîrșitul sec. al II-lea și începutul sec. al III-lea, ridică două ipoteze și anume:

I. Locul sacru⁹ de lîngă Tibiscum ar putea fi pus în legătură cu existența unui oracol al unei zeități dacice. Este cunoscut faptul că Apollo și cultul său se bucurau de mare trecere la traci. Fapt ce se poate explica mai ales în identificarea unor zeități locale tracice și dacice (probabil) cu Apollo. Autoritățile romane au „permis“ construirea acestui sanctuar într-un loc sacru (necropolă) al dacilor pentru a atrage populația autohtonă în procesul de romanizare al provinciei, fapt întîlnit și în alte părți ale Imperiului Roman.

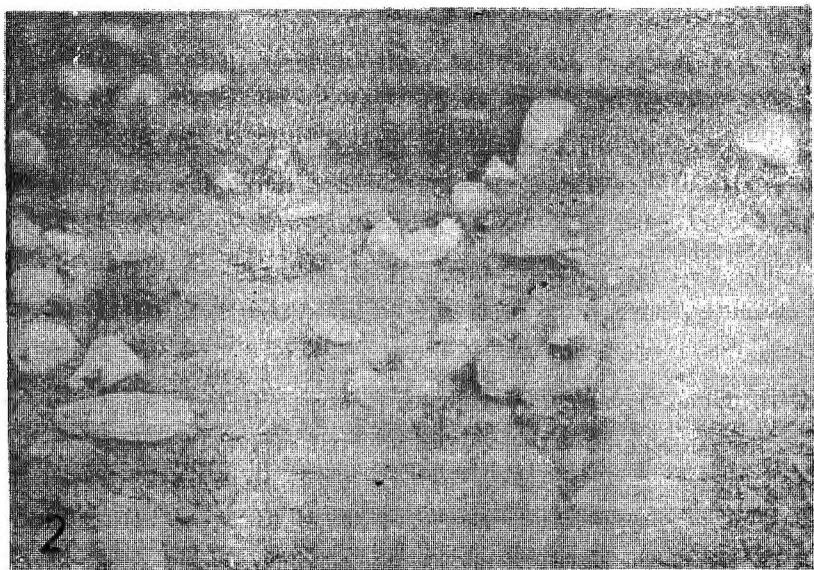
II. Pentru a șterge urmele locului sacru (necropolă) al dacilor autoritățile romane au distrus prin construirea sanctuarului locul sacru al dacilor.

Confirmarea primei sau celei de a doua ipoteze cu dovezi materiale conclu-dente va fi dată de viitoarele cercetări arheologice din această zonă de confluență a Bistrei cu Timișul.

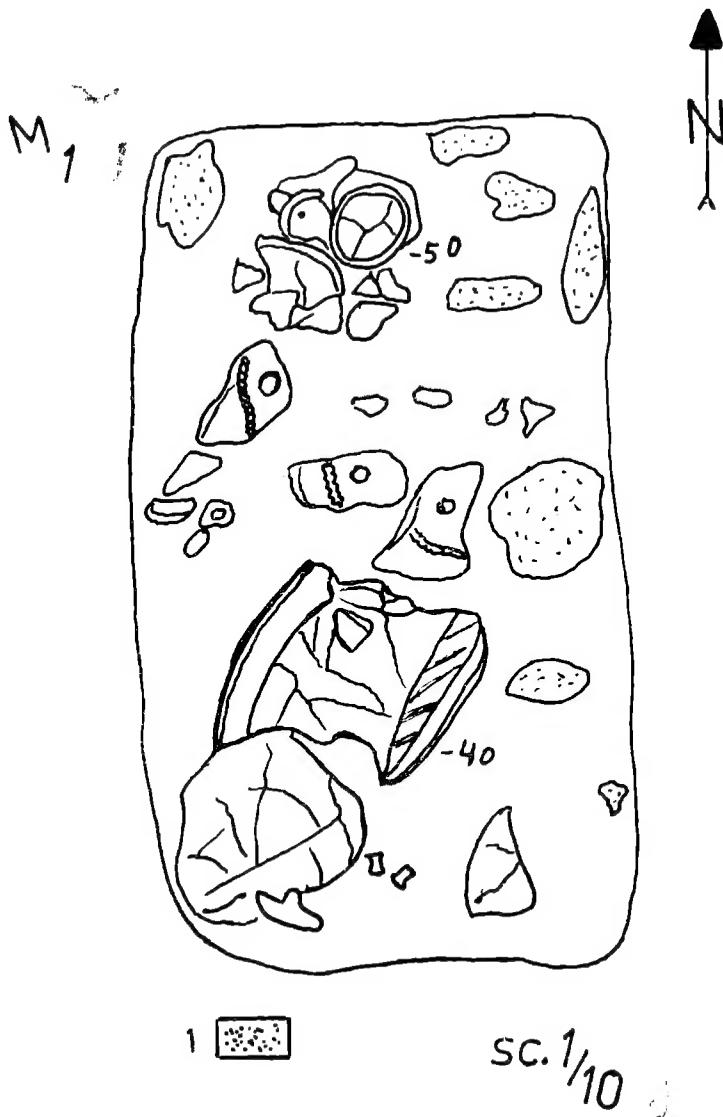
PETRU BONA — PETRU ROGOZEA

⁸ I. H. Crișan, în *Marisia*, VII, 1977, p. 67—84; idem, *Ceramica...*; E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, 1983; Al. Vulpe, E. Popescu, în *Dacia*, N.S., XVI, 1972, p. 79; A. D. Alexandrescu, *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 19—126; N. Irimia, în *Pontica*, I, 1968, p. 193—234; G. Simion, în *Peuce*, II, 1971, p. 63—130; idem, în *Peuce*, VI, 1977, p. 49—72; V. Zirra, în *Dacia*, N.S., XXII, 1978, p. 125—141.

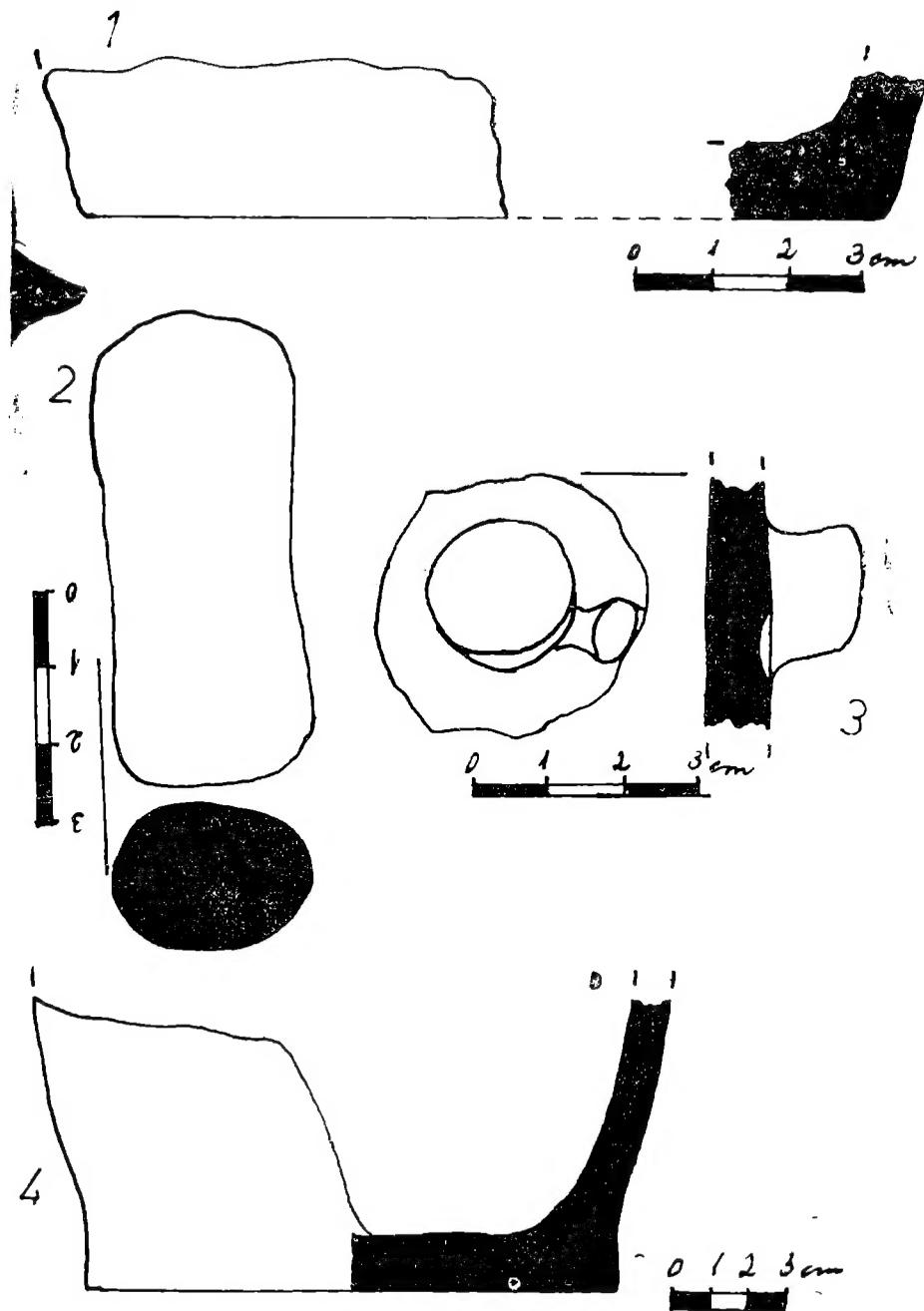
⁹ I. Piso, P. Rogozea, *Ein Apolloheiligtum in der Nähe von Tibiscum*, mss, cu bibliografia respectivă mai ales nota 41; G. Durand, *Structurile antropologice ale imaginărilor*, București, 1977, p. 183, 214, cu bibliografia respectivă; H. Danov, *Tracia antică*, București, 1976, p. 43, 203, 204; M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia română*, Cluj-Napoca, 1984.

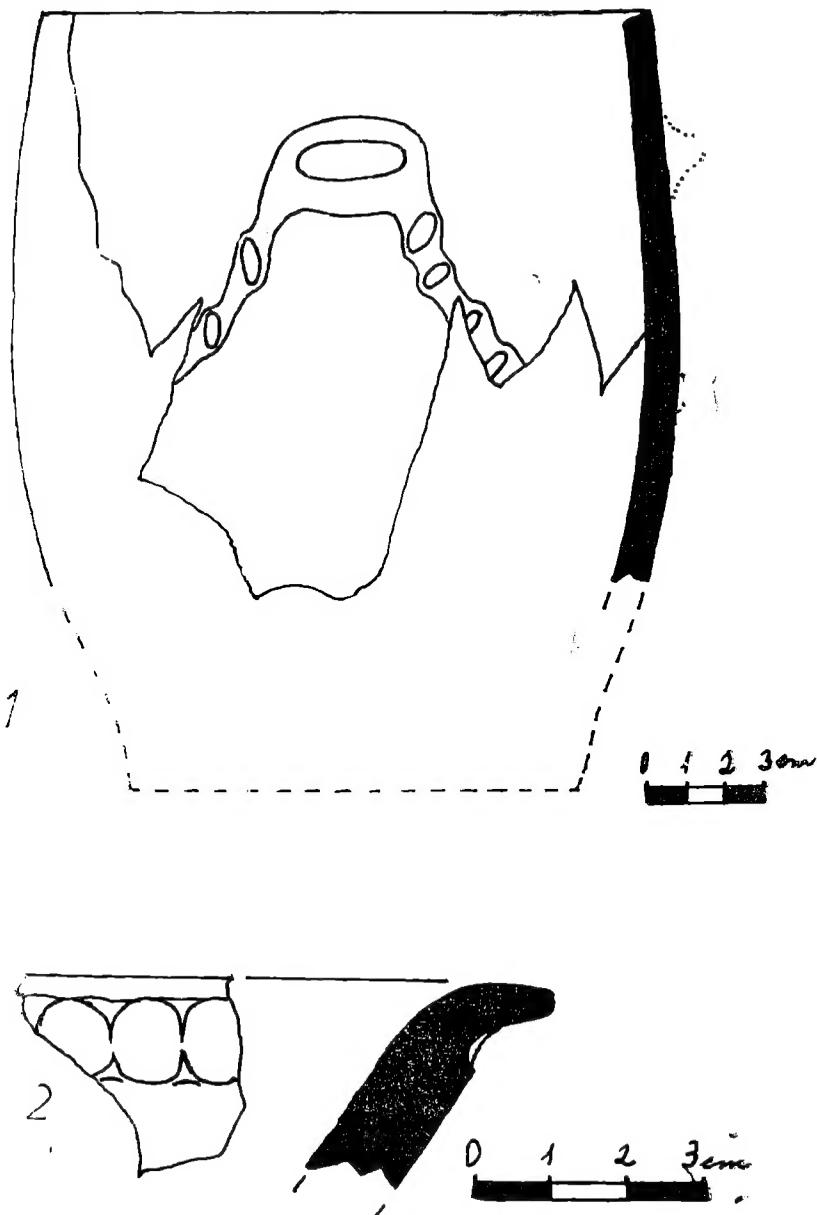
Pl. I — Iaz „Sat Bătrin Mare” — vederi ale gropii rituale

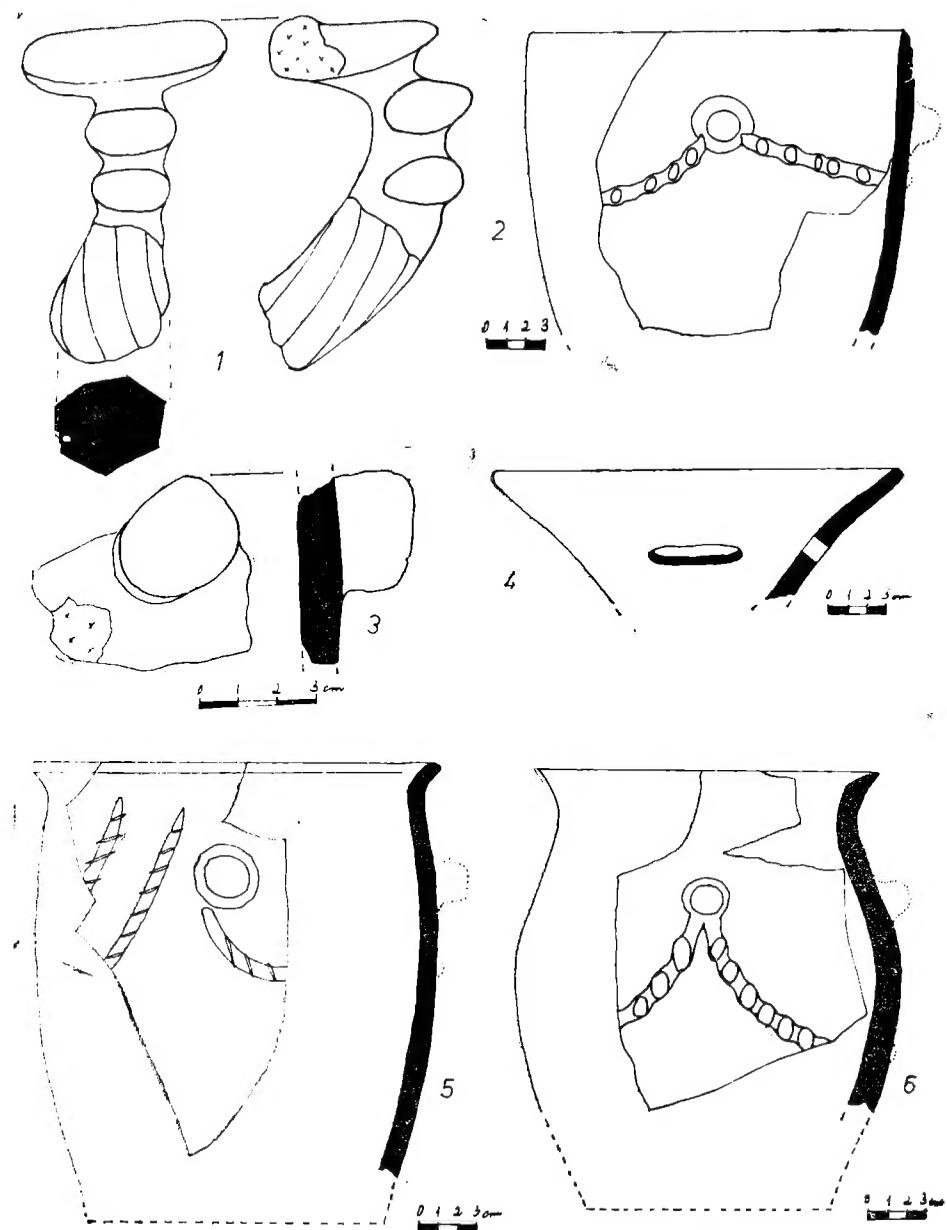
Pl. II — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — planul gropii rituale

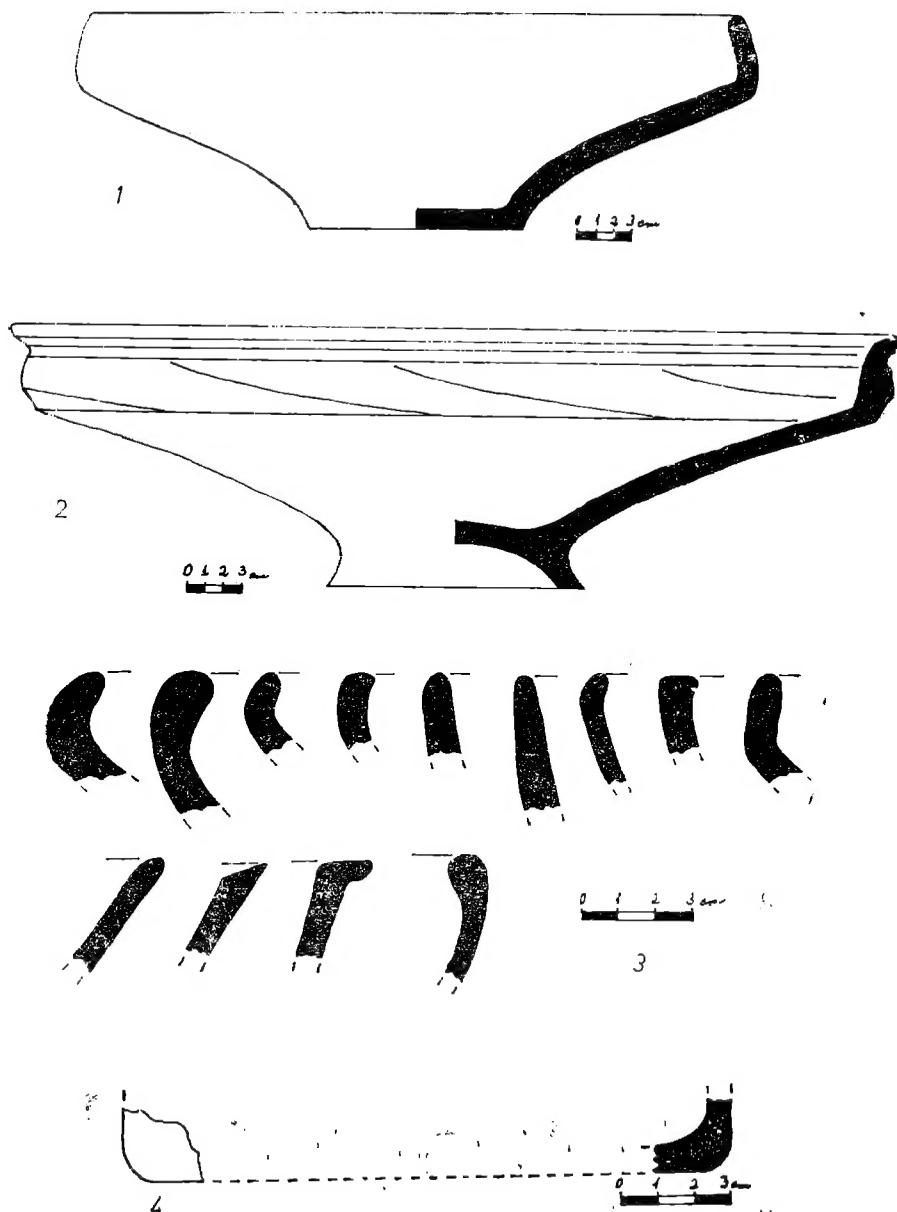
Pl. III — Iaz „Sat Bătrin Mare” — ceramică dacică

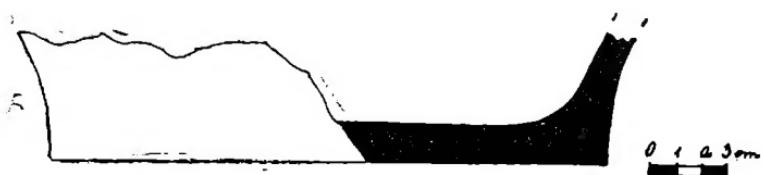
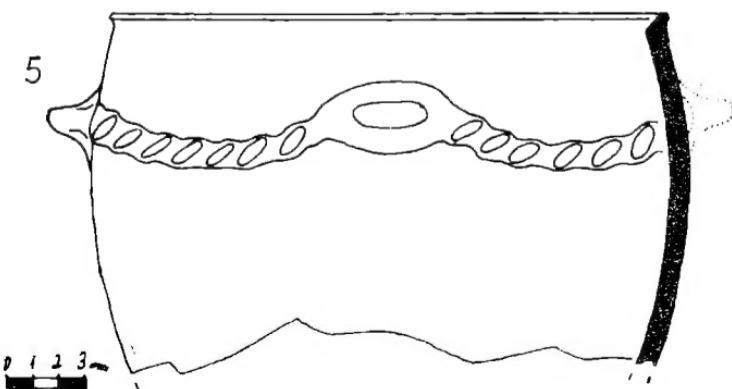
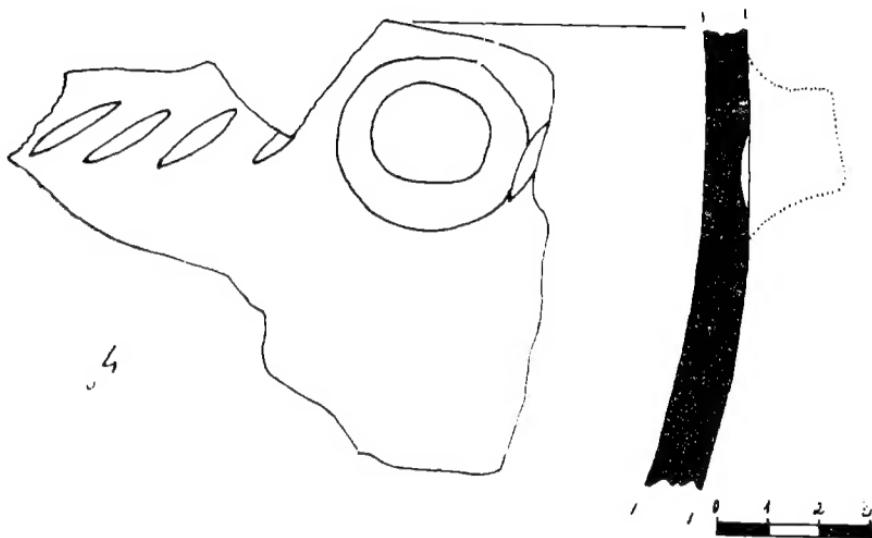
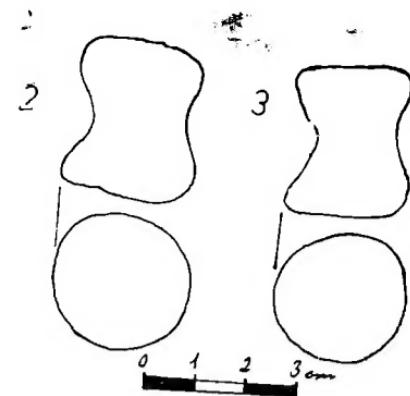
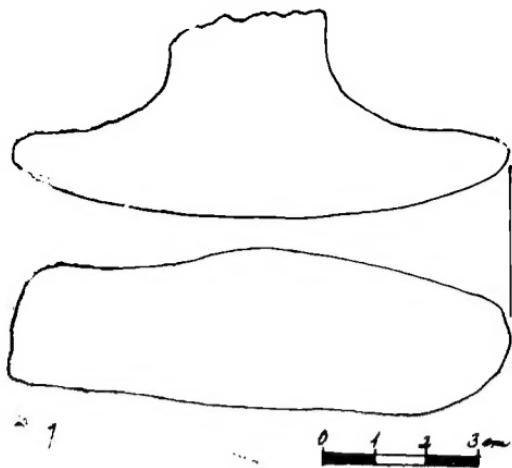
Pl. IV — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

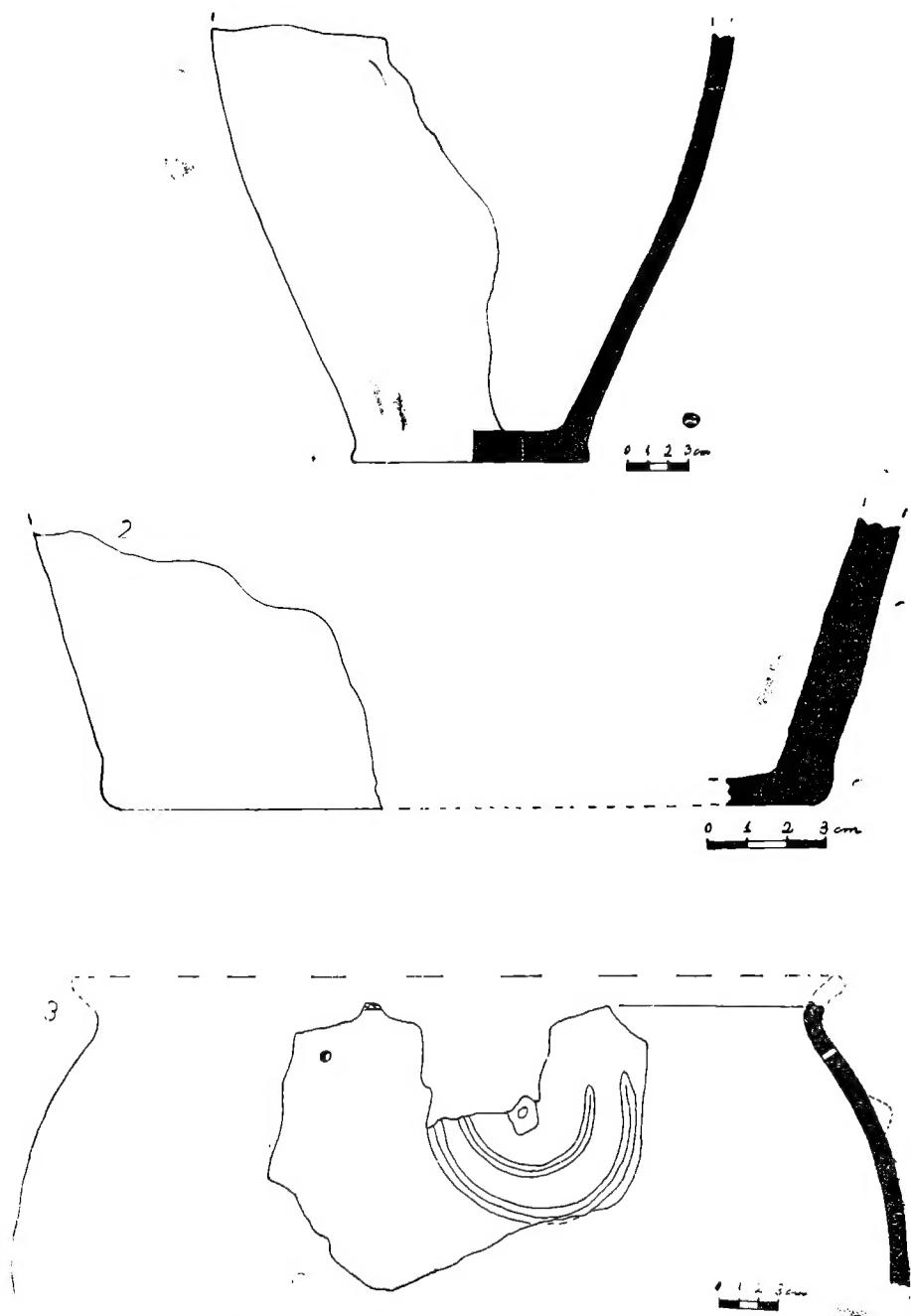
Pl. V – Iaz „Sat Bătrîn Mare” – ceramică dacică

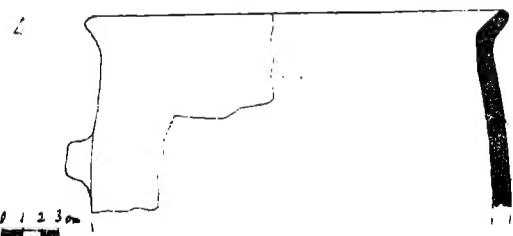
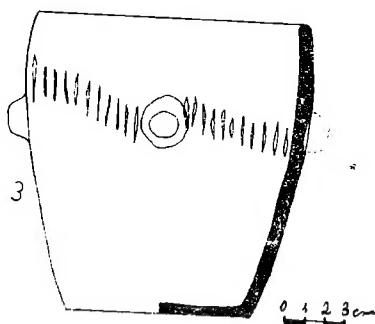
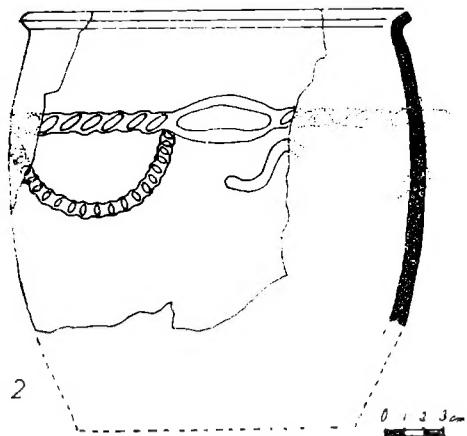
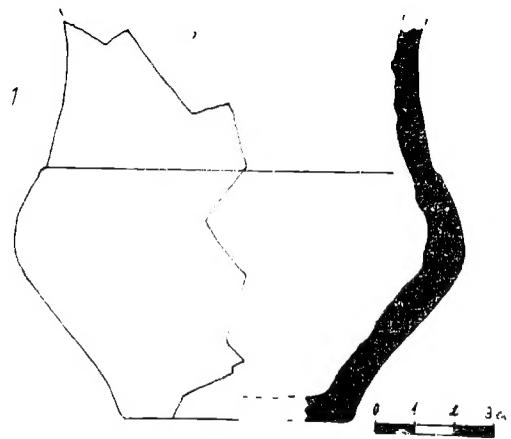
Pl. VI – Iaz „Sat Bătrin Mare” – ceramică dacică

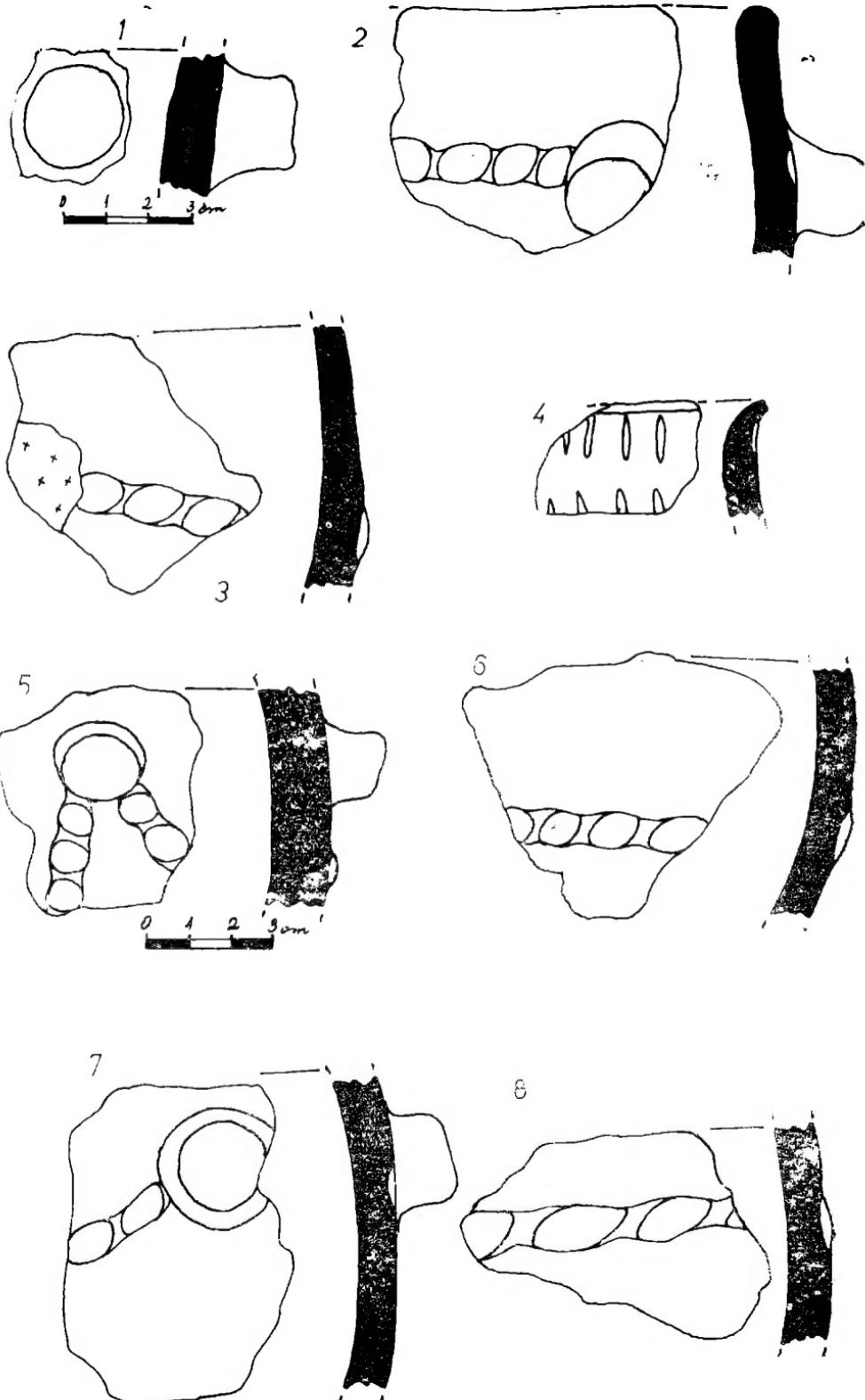
Pl. VII — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

Pl. VIII — Iaz „Sat Bătrân Mare” — ceramică dacică

Pl. IX — Iaz „Sat Bătrîn Mare” — ceramică dacică

Pl X – Iaz „Sat Bătrin Mare” – 1–8 ceramică dacică; 4 ceramică Coțofeni